

dr hab. Jarosław Gryz
Akademia Obrony Narodowej
Wydział Bezpieczeństwa Narodowego
j.gryz@aon.edu.pl

PAŃSTWO W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

Streszczenie: Współczesne państwo pozostaje ważnym aktorem sceny międzynarodowej i kreatorem ładu międzynarodowego, w tym ładu pokojowego. Pozostając w interakcji z innymi podmiotami stosunków międzynarodowych, określa poziom bezpieczeństwa, wykorzystując do tego posiadane instrumentarium, cechy oraz zakres współzależności. W artykule ukazano teoretyczne ramy zjawisk i procesów politycznych nadających kształt bezpieczeństwu współczesnego państwa w stosunkach międzynarodowych, co pozwoliło na określenie jego roli jako kreatora i podmiotu systemu bezpieczeństwa międzynarodowego.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, państwo, bezpieczeństwo państwa, system stosunków międzynarodowych.

Wstęp

Państwo, jako przedmiot badań, odgrywa współcześnie istotną rolę poznawczą. Wynika ona z charakteru organizacji społeczności ludzkich, roli tego podmiotu w stosunkach międzynarodowych, jego wpływu, wreszcie – przypisywanych atrybutów. Na tym tle, jednym z argumentów przemawiających za centrycznym ujęciem stosunków międzynarodowych, a w nich bezpieczeństwa, jest posiadanie przez ten podmiot szeregu unikalnych właściwości opisanych w literaturze przedmiotu (Mann, 1990, s. 472-496; Buzan, Little, 1994, s. 231-255). Pierwsza należy do kategorii poznawczych i wiąże się z wyjaśnianiem rzeczywistości społecznej zorganizowanej wokół instytucji władzy politycznej i rządu jako takiego w stosunkach społecznych, z ich projekcją na stosunki międzynarodowe (Kjaer, 2009, s. 72-99). Druga – wynika ze sposobów realizacji polityki i strategii bezpieczeństwa państwa, skutkujących zmianami na arenie międzynarodowej (Kugler, 2006, s. 115-176). Trzecia natomiast wiąże się z kształtowaniem środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego przy wykorzystaniu przez instytucje państwa różnorodnych instrumentów wpływu (Mearsheimer, 2001, 32-36). Czwarta, z kolei, odnosi się do odmiennych form wyjaśniania, czym jest państwo jako podmiot polityki w systemie międzynarodowym kreującym jego bezpieczeństwo (Zięba, 2008, s. 16-20). Wszystkie wymienione właściwości, a także wiele innych, przenikając się, tworzą unikalną wykładnię bezpieczeństwa państwa w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego. Jest ona budowana na odmiennych teoriach państwa, jego polityki i strategii, towarzyszących im koncepcji działań społeczności ludzkich w czasie i przestrzeni.

Przedmiotem niniejszych rozważań jest wiedza identyfikowana z bezpieczeństwem państwa w systemie stosunków międzynarodowych. Przede wszystkim, z jego interakcjami ze środowiskiem oraz ich systemowej postaci nadającej postać bezpieczeństwu. W tym aspekcie ukazano charakter interakcji między państwami (w relacjach i stosunkach międzynarodowych) tworzącymi związki systemowe, a innymi podmiotami środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego (organizacjami pozapaństwowymi). Przedstawiono także systemową postać współzależności, oddziaływań, internacjonalizacji i instytucjonalizacji bezpieczeństwa międzynarodowego państwa jako konsekwencję interakcji. Przyjęto, że mają one miejsce z uwagi na sposób prowadzenia polityki bezpieczeństwa państwa, realizację jego strategii oraz charakter wywieranego przez nie wpływu, jego legitymizację.

Państwo, jako podmiot stosunków społecznych, z uwagi na charakter swoich właściwości nadaje im określoną formę. W zależności od jej wykładni, uzyskiwane są odmienne definicje. W ujęciu systemowym, jest ona wyrażana poprzez cechy tego podmiotu oraz prawidłowości związane z zachowaniami innych państw oraz podmiotów polityki, przede wszystkim instytucji władzy politycznej państwa w aspekcie kreowania i działania w rzeczywistości społecznej, politycznej, ekonomicznej. Transformacja systemu bezpieczeństwa państwa, wynikająca z jego zachowań, identyfikowanych z podejmowanymi i niepodejmowanymi działaniami, wyrażana jest pod postacią zmiennych, których wpływ przekształca system bezpieczeństwa międzynarodowego. Zmiennych zależnych, będących konsekwencją działań państwa jako elementu składowego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, oraz zmiennych niezależnych, występujących w jego otoczeniu, a będących rezultatem zachowań innych podmiotów. Wspólnie nadają one systemowi bezpieczeństwa państwa określoną postać oraz tożsamość w stosunkach międzynarodowych, które w czasie ulegają zmianie (Kaplan, 1957, s. XII). W rozważaniach skoncentrowano się także na ukazaniu zmiennych kodyfikujących system bezpieczeństwa międzynarodowego państwa. W rezultacie, przyjęta wykładnia skupia się na państwach oraz funkcji, które pełnią w kreowaniu i podtrzymywaniu systemu bezpieczeństwa międzynarodowego jako części systemu bezpieczeństwa państwa.

W artykule ukazano teoretyczne ramy zjawisk i procesów politycznych nadających kształt bezpieczeństwu współczesnego państwa w stosunkach międzynarodowych. Przyjęte przy tym zostały następujące założenia badawcze: po pierwsze, państwa traktowane są jako wiodące podmioty polityki międzynarodowej, a organizacje i instytucje międzynarodowe o charakterze międzyrządowym stanowią jej narzędzie. Po drugie, inne podmioty społeczne występujące w stosunkach międzynarodowych oddziałują na państwa w takim wymiarze, który wynika ze stopnia współzależności i oddziaływań państw oraz stosunków, które posiadają w środowisku międzynarodowym. Po trzecie, udział państw w środowisku międzynarodowym, jego charakter, determinuje współczesną postać ich bezpieczeństwa opartą na sojuszach, partnerstwie, wrogości, rywalizacji i konfrontacji. Po czwarte, instytucjonalne formy współpracy kreują i stanowią między państwami związki o charakterze systemowym, będące podstawą międzynarodowego systemu bezpieczeństwa. Po piąte, systemowa postać stosunków międzynarodowych tworzy systemową postać bezpieczeństwa państwa. Na tym tle, w sposób selektywny wskazano

swoiste właściwości środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Zostało to podykrowane koncentrowaniem się na jednym z jego elementów, tj. państwie i jego bezpieczeństwie. Rozważania nie podejmują wyjaśniania specyfiki polityki i strategii bezpieczeństwa państw, traktując je jako zjawisko obiektywne. Nie wskazano także sposobów ich formułowania, o ile nie wynikają one z charakteru stosunków międzypaństwowych. Nie podjęto także rozważań nad naturą zmiany środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego, wskazując jedynie związane z tym elementy. Konstatacje te są punktem odniesienia do udzielenia odpowiedzi na pytanie, jakie są współcześnie miejsce i rola państwa w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego?

Postać systemu bezpieczeństwa międzynarodowego państwa

Najważniejszym elementem systemu bezpieczeństwa międzynarodowego jest państwo. Stanowi ono element procesów współzależności i oddziaływań, internacjonalizacji i instytucjonalizacji zachodzących w stosunkach międzynarodowych (Kukułka, 2000, s. 217-247). Procesy te nadają postać interakcjom i strukturom środowiska międzynarodowego związanym z bezpieczeństwem państwa. Tworzą otoczenie państwa, które kreuje i wzmacnia określone zachowania oraz role społeczne przypisane państwu jako podmiotowi bezpieczeństwa (Iwańczuk, 1990, s. 11-14). W otoczeniu tym występują również inne podmioty pozapaństwowe, których zachowania stanowią o środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego, występujących w nim strukturach i charakterze. Struktury te sprawiają, że bezpieczeństwo międzynarodowe państwa posiada cechy, wynikające z egzystencji i rozwoju społeczeństw. Stąd też trudność w określeniu obszaru współczesnego systemu bezpieczeństwa państwa jako takiego. Struktury środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego tworzą układ występujących w nim relacji i stosunków (Waltz, 2010, s. 84-105). Mają zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania państwa jako podmiotu polityki. Znajduje to swój wyraz w różnych modelach systemu bezpieczeństwa międzynarodowego.

Rozpatrując system bezpieczeństwa międzynarodowego państwa przez pryzmat struktur międzynarodowych, należy wskazać oddziałujące na siebie elementy. Po pierwsze, są to elementy tworzące określoną całość, charakteryzujące środowisko bezpieczeństwa państwa oraz innych podmiotów. Po drugie, są to układy wzajemnych relacji tych elementów, które w ujęciu dynamicznym opisywane są jako zmiany środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego (Waltz, 2010, s. 44-49). Definiują postać stosunków państwa z innymi podmiotami. Identyfikując wspólny mianownik tych elementów, należy wskazać bezpieczeństwo państwa, konstytuujące ład określonego społeczeństwa, oraz politykę bezpieczeństwa państwa, kształtującą i kształtowaną pod wpływem zachodzących w systemie międzynarodowym interakcji. Formuła ładu oraz polityki stanowią rezultat działań systemu politycznego kierowanego przez instytucje polityczne państwa. Ma to miejsce w systemie globalnym oraz występujących w nim podsystemach politycznych. Systemy te w swoich działaniach wyrażają dążenia podmiotów do zapewnienia stabilności, elastyczności i wydajności. Są przy tym efektem stosunku między środkami, celami, działaniami oraz ich rezultatami (Spiro, 1966, s. 51).

Obecnie mamy do czynienia z formą działań politycznych państwa wewnątrz jego systemu politycznego oraz podejmowanych i realizowanych w jego otoczeniu, w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego. Dualizm ten sprawia, że polityka państwa koncentruje się na jego specyficznych właściwościach, determinujących egzystencję i rozwój społeczeństwa. Efektem jest występowanie sprzężeń, tj. powtarzających się sekwencji zachowań, które, powstając w jednym systemie, wywołują reakcję w innym (Rosenau, 1969, s. 45). Podkreślić należy znaczenie instytucji politycznych wewnątrz społeczności tworzącej państwo oraz w ramach społeczności międzynarodowej z udziałem innych państw i podmiotów w niej występujących. Są one identyfikowane z jego bezpieczeństwem oraz interakcjami, które służą jego utrzymaniu, zmianie oraz jego projekcji w przyszłość. Udział państwa w systemach interakcji społecznych związanych z bezpieczeństwem jest więc wynikiem dążeń tego oraz innych podobnych mu podmiotów do:

- 1) utrzymania ładu, porządku i stabilności w państwie oraz jego otoczeniu;
- 2) ochrony i obrony w przypadku wystąpienia działań, które uznawane są za wrogie, nieprzyjazne lub zagrażające strukturom państwa i społeczeństwa;
- 3) utrzymania pokoju oraz stabilności w stosunkach z innymi państwami na warunkach uznawanych za korzystne;
- 4) udziału państwa w działaniach międzynarodowych, m.in. w misjach humanitarnych, ratowniczych oraz w przeciwdziałaniu sytuacjom kryzysowym w celu podtrzymania określonej postaci systemu bezpieczeństwa międzynarodowego;
- 5) prowadzenia działań państwa o charakterze konfliktogennym w procesach kształtowania korzystnego dla niego środowiska, m.in. poprzez przywracanie pokoju, zbrojne rozwiązywanie kryzysów, prowadzenie wojen.

Wskazane dążenia stanowią podstawę kreowania systemowej postaci relacji i stosunków międzynarodowych określających bezpieczeństwo indywidualne poszczególnych państw oraz ich grup. Odbywa się to poprzez procesy współpracy, rywalizacji, konfliktu. W wymiarze międzysystemowym, tj. systemu politycznego państwa o charakterze wewnętrznym oraz zewnętrznym systemu międzynarodowego, tworzącego otoczenie państwa. Procesy te kreują zdarzenia, zjawiska, trendy, megatrendy. Ich zróżnicowanie determinuje system polityczny, społeczny, ekonomiczny, kulturowy państwa, jego egzystencję, rozwój, zdolność do utrzymania i przekształceń, zgodnie z wyobrażeniami, dotyczącymi warunków egzystencji i rozwoju danego społeczeństwa. Należy przy tym podkreślić, że w przypadku polityki bezpieczeństwa państwa, mamy do czynienia z jej uwarunkowaniami zewnętrznymi, które są pochodną interakcji różnorodnych podmiotów bez względu na ich geograficzną bliskość. W związku z tym, definiując systemową postać środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego, należy przyjąć, że jest to otoczenie państwa pozostające w szczególnych interakcjach z jego systemem społecznym, politycznym, ekonomicznym, militarnym, innymi. Interakcje te mają postać oddziaływań kreujących współzależności (Kukułka, 2000, s. 236-247).

Systemowa postać środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego państwa zawiera w sobie zbiory zmiennych wynikających z jego działania oraz działania innych podmiotów środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Zmienne te umożliwiają opisanie prawidłowości, determinujących zachowania nie tylko w stosunkach międzynarodowych

jako takich, lecz przede wszystkim w stosunkach między państwami a innymi podmiotami pozapaństwowymi współtworzącymi i *środowisko bezpieczeństwa* (Sienkiewicz, 2010, s. 35). Zmiennymi, pod wpływem których system bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych przekształca się, *są te, które wynikają z jego interakcji z otoczeniem. Wśród nich można wyróżnić obszary, w których one występują. Są to* (Zybliekiewicz, 2002, s. 96-100):

- a) normy prawa międzynarodowego;
- b) procesy transformacji politycznej, ekonomicznej, społecznej oraz inne pojedynczych państw i ich wspólnot;
- c) rola i znaczenie wpływu poszczególnych państw oraz ich wspólnot na stosunki międzynarodowe i bezpieczeństwo;
- d) potencjał państw oraz sposoby jego wykorzystywania;
- e) procesy komunikacji i wymiany informacji zespalające działania państwa.

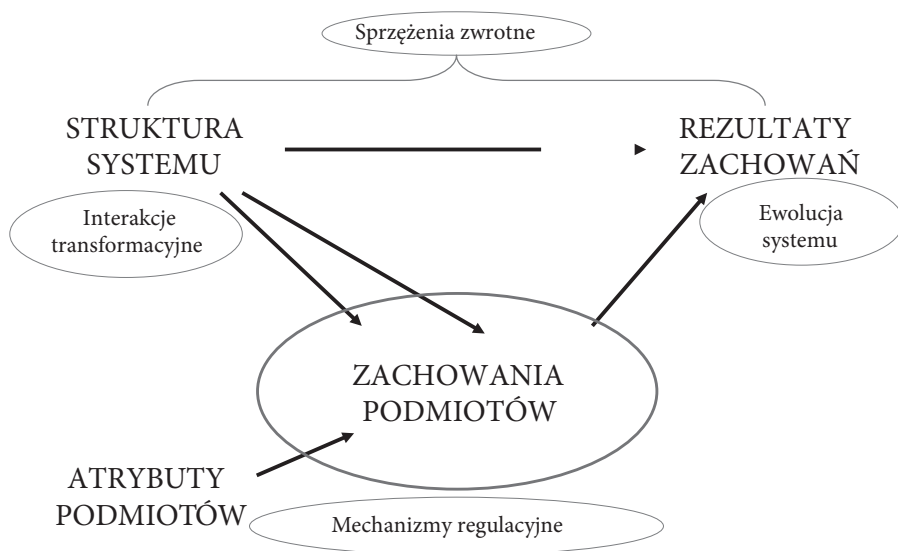
Wymienione zmienne pozwalają na identyfikację postaci działań państw, a w konsekwencji –elementów składowych systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Należy w tym miejscu podkreślić, iż zmienne zależne i niezależne, będące wynikiem interakcji zachodzących w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego państwa, nadają postać sprzężeń między państwem a jego otoczeniem. Właściwy ich dobór, determinujący zakres poznania naukowego, definiuje perspektywę poznawczą oraz rezultaty badań.

W systemie bezpieczeństwa międzynarodowego państwa można wskazać te determinanty, które konstytuują bezpieczeństwo państwa, stanowiąc wynik interakcji między nim a jego otoczeniem. Są to:

1. Struktura systemu zawierająca interakcje transformacyjne.
2. Zachowania podmiotów zawierające mechanizmy regulacyjne.
3. Atrybuty podmiotów.
4. Rezultaty zachowań charakteryzujące ewolucję systemu.
5. Sprzężenia zwrotne między wymienionymi elementami (por. Schemat 1).

Prezentowana wykładnia umożliwia ukazanie bezpieczeństwa państwa jako rezultatu jego funkcjonowania w swoistym *continuum* czasowo-przestrzennym, w którym granice polityczne, społeczne, kulturowe, ekonomiczne są umowne, a charakter interakcji decyduje o ich przebiegu.

W prezentowanej wykładni należy zwrócić uwagę na interakcje transformacyjne systemu, które występują w jego strukturze rozumianej jako dystrybucja władzy w systemie. Są one pochodną funkcjonalnych mechanizmów działania państw, kształtujących postać struktury systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, przede wszystkim, interakcji politycznych opisujących władzę polityczną, naturę wpływu, który wywiera, jego formy w środowisku międzynarodowym podmiotów. Swoiste właściwości tych interakcji potwierdzają systemową postać środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego państwa, nadając mu określony charakter (Aron, 1966, s. 100), który może być identyfikowany z systemami międzynarodowymi (m.in. bezpieczeństwa zbiorowego).

Schemat 1. Systemowe ujęcie bezpieczeństwa państwa.

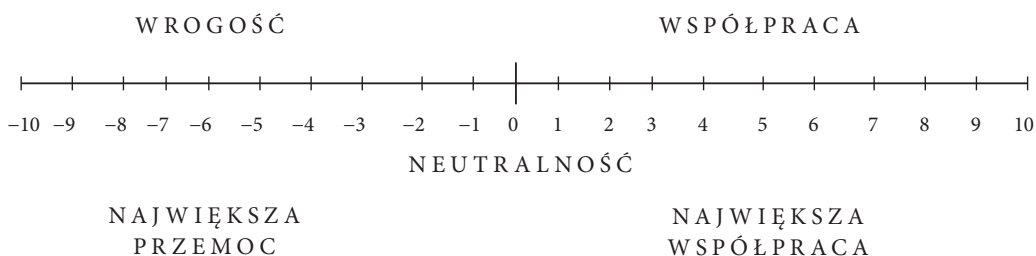
Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Waltz, 2010, s. 44-64.

Elementami wpływającymi na zmianę struktury systemu bezpieczeństwa państwa są zachowania podmiotów, wynikające z natury wpływu, który wywierają i któremu są poddane w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego. Szczególne znaczenie w aspekcie jego generowania i wykorzystywania mają polityka i strategia bezpieczeństwa państwa (Kugler, 2006, s. 61-150). Z tym zagadnieniem wiąże się pozyskiwanie i wykorzystywanie różnego rodzaju zasobów, ich łączenie w celu tworzenia podstaw działań indywidualnych i zbiorowych z udziałem innych podmiotów środowiska międzynarodowego (Nye Jr., 2011, s. 3-18). Polityka, strategia, zasoby stanowią atrybuty państw służące ich bezpieczeństwu. Elementem, który zasługuje na szczególne wyróżnienie stanowią mechanizmy regulacyjne określające zachowania podmiotów. Wśród nich wiodącymi są normy międzynarodowe, które tworzą wykładnię w zakresie użycia siły zbrojnej oraz odpowiedzialności międzynarodowej państwa za czyny uznawane za niedozwolone (Kranz, 2009, s. 81-227). Kwestią otwartą od zawsze pozostaje, na ile i w jaki sposób państwa uznają, a tym samym akceptują, owe normy. Poza wymienionymi, można wskazać także inne elementy, które będą wynikały z charakteru systemu politycznego oraz ideologii danego państwa (Aradau, 2004, s. 388-413). Przede wszystkim, rzecz dotyczy jego potencjału, sposobu jego wykorzystania w stosunkach z innymi państwami i podmiotami pozapaństwowymi. Rola systemu politycznego państwa oraz ideologii jako czynników wpływających na zachowanie stosunków międzynarodowych nie może być niedoceniona. W konsekwencji, ostatnim elementem jest ewolucja systemu wynikająca z zachowania państwa oraz innych podmiotów środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Generuje ona sprzężenia zwrotne między systemem a jego strukturą, tworząc zmiany.

Odnosząc się do oddziaływań i współzależności dotyczących wpływu państwa na środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego w procesach internacjonalizacji i instytucjonalizacji, należy wskazać instytucje i organizacje międzynarodowe oraz ich rolę w ustalaniu określonego ładu. Dla polityki i strategii bezpieczeństwa państwa ich charakter ma postać instrumentalną, wynikającą z kilku zasadniczych przesłanek. Po pierwsze, instytucje i organizacje międzynarodowe, realizując cele państw, stają się płaszczyznami, na których następuje korelacja między podmiotami stosunków międzynarodowych. Po drugie, kreują interakcje i więzi między państwami i ich społeczeństwami, tworząc podstawę wspólnych działań, szczególnie tych w obszarze bezpieczeństwa. Nie liczba powiązań między państwami przesądza jednak o tym, że współzależności są trwałym czynnikiem wzajemnych relacji, lecz ich istota (Buzan, Little, 2011, s. 124-133). Jeżeli zerwanie wzajemnych stosunków jest kosztowne oraz niesie z sobą negatywne konsekwencje dla biorących udział w procesie stron, oznacza to, że są one względnie trwałe. Ten kontekst definiuje postać środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Należy przy tym podkreślić, iż dzięki narastaniu współzależności, niezależnie od podejmowanych decyzji politycznych, ich racjonalności bądź irracjonalności, utrwalany jest korzystny dla większości uczestników stosunków międzynarodowych ład, w którym są oni zdolni do zaspokajania potrzeb poprzez realizację swych interesów. Sprzyja to stopniowemu zanikaniu argumentu siły w stosunkach międzynarodowych jako narzędzia. Ponadto, kreuje warunki dla pojawiania się innych – ekonomicznych, społecznych, politycznych, czy cywilizacyjnych – instrumentów realizacji polityki bezpieczeństwa państw bez bezpośredniego uciekania się do przemocy.

Za podstawowy czynnik determinujący zmiany systemu bezpieczeństwa międzynarodowego państwa i jego dynamikę należy uznać zachowania podmiotów uprawnionych do przeprowadzania zmian, np. organów władzy politycznej państw, organizacji rządowych, oraz nieuprawnionych, nieposiadających w systemie politycznym, ekonomicznym, a współcześnie również kulturowym, legitymizacji do swoich działań. Rozróżnienie podmiotów polityki międzynarodowej jest szczególnie istotne w kontekście społeczności międzynarodowej zorganizowanej przez państwa, dotyczy bowiem charakteru ich wpływu na bezpieczeństwo państwa. Należy podkreślić, że zachowania państw pełnią funkcje stabilizujące lub destabilizujące w zależności od oceny ich postępowania. W konsekwencji, oceny te tworzą podstawę do identyfikacji polityki i strategii państwa oraz innych podmiotów środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego (Gryz, 2006). W związku z tym, system bezpieczeństwa międzynarodowego państwa to stosunki i relacje zachodzące między nim a jego otoczeniem w postaci interakcji i sprzężeń zwrotnych, tworzących struktury bezpieczeństwa międzynarodowego z udziałem innych państw oraz podmiotów pozapaństwowych. Stosunki te są wynikiem zmiennych zależnych i niezależnych występujących w procesach oddziaływań i współzależności, internacjonalizacji i instytucjonalizacji. Ich charakter nadaje postać zachowaniu państwa oraz innych podmiotów, prowadząc do zmian systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Charakter tych procesów określa dynamikę stosunków międzynarodowych określających bezpieczeństwo państwa oraz formy partnerstwa, współpracy, rywalizacji, konfliktu państw oraz podmiotów pozapaństwowych tworzących społeczność międzynarodową. Dokonu-

jąc charakterystyki współpracy między państwem a innymi państwami oraz podmiotami występującymi w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego, należy przede wszystkim wskazać na zbieżność lub rozbieżności między nimi w obszarze polityki i strategii, nie tylko bezpieczeństwa. Charakter tych zbieżności lub rozbieżności wynika z łączących je interakcji, które przybierają postać więzi, a także określonych postaw. Interakcje te są czynnikiem decydującym o formie wzajemnej polityki i strategii państw, ich wspólnych oraz innych działań podejmowanych wobec podmiotów środowiska międzynarodowego. Według Stephena M. Shellmana, kontekst podejmowanych decyzji wiąże się ze skalą oceny celów realizowanych przez podmioty polityki (Schemat 2).

Schemat 2. Zakres działań decydenta w rządzeniu.

Źródło: Shellman, 2006, s. 574.

W prezentowanym ujęciu, rządzący kierują się wyborami decydującymi o charakterze podejmowanych działań. Od najbardziej wrogich, poprzez cechujące się niską wrogością, (kiedy występują przeciw czemuś), po współpracę o niskiej intensywności oraz pełną współpracę. Pozytywne wartości stanowią podstawę działań przyjaznych, negatywne wartości działań wrogich. Działania oparte na współpracy (wystąpienia z poparciem, negocjacje, porozumienia) charakteryzują się niskimi kosztami dla przeciwnika (w postaci czasu, energii, zasobów, itp.), zaś działania wrogie (inspirowanie przemocy, rozruchów, wspieranie działań partyzanckich) odnoszą się do czynów, które podnoszą koszty przeciwnika (Shellman, 2006, 563-599). Rzecz tę można odnieść także do działań oraz przeciwdziałań, które związane są z postępowaniem podmiotów w otwartym konflikcie lub w okresie pełnej współpracy na rzecz zwiększania własnych zdolności i możliwości oddziaływania, a ponadto do charakteru wpływu wywieranego przez dane państwo na inne lub pozostałe (Nye Jr., 2011, s. 90-100).

Warto podkreślić wspólny dla wszystkich wymienionych determinantów aspekt wykorzystywania pozytywnego nastawienia jednego państwa wobec drugiego, lub też w ramach danej grupy państw cechujących się określonym charakterem interakcji, przybierających postać więzi. Nastawienie to odgrywa istotną rolę w związku z wpływem politycznym, ekonomicznym, społecznym, kulturowym, definiującym złożoność stosunków wynikających ze wspólnej egzystencji, rozwoju, bezpieczeństwa. Ów wpływ określa sytuację, w której jeden podmiot świadomie wykorzystuje postawę drugiego. Dzieje się

tak, ponieważ pierwszy z nich, dysponując narzędziem polityki, jakim jest prestiż międzynarodowy, kreuje postawy pozostałych państw oraz podmiotów środowiska międzynarodowego w obszarze bezpieczeństwa. Wyraża się on poprzez akceptację określonych działań, dezawuowanie innych, tworzenie określonego typu preferencji, co do kształtu środowiska bezpieczeństwa. Ponadto, stwarza możliwość oddziaływania o charakterze niebezpośrednim w procesach komunikacji społecznej i politycznej. Wynika to z faktu, że każda zmiana układu sił w środowisku oraz zmiana stosunków między środowiskiem a zbiorowością związaną z instytucją władzy politycznej wywołuje zakłócenia w realizacji jej funkcji (stabilizującej, legitymizującej, integracyjnej). Pomimo że stosunki państw odpowiadają z reguły zasadom ich suwerennej, to zwykle stanowią wypadkową układu sił i tendencji do uzyskiwania przewagi w środowisku międzynarodowym.

Zagadnienie to wiąże się z uwarunkowaniami międzynarodowymi, które określiły stan, w jakim znajdują się państwa poprzez procesy przenikania wewnętrznej i zewnętrznej sfery ich aktywności. W związku z tym, system bezpieczeństwa międzynarodowego łączy sferę świadomości i praktyki życia społeczeństw, wprowadzając ład, w ramach którego państwa łatwiej formułują swą politykę i strategię bezpieczeństwa. Stają się przez to bardziej wiarygodnymi dla innych podmiotów oraz pewnymi podejmowanych działań. Dzięki systemowi bezpieczeństwa międzynarodowego i występującym w nim strukturom, państwa łatwiej i skuteczniej wywierają wpływ na utrwalanie i stabilizowanie korzystnych dla ich zbiorowości rozwiązań. System bezpieczeństwa międzynarodowego, będąc elementem zmian i ewolucji społeczności państw oraz pewnego, ustalonego bądź kształtującego się ich środowiska, ładu międzynarodowego, tworzy przesłanki zapewnienia pokoju międzynarodowego i stabilności. System bezpieczeństwa międzynarodowego państwa sprzyja utrwalaniu dotychczasowych oraz kształtowaniu nowych jego więzi z otoczeniem, zarówno w stosunkach dwu-, jak i wielostronnych przy wykorzystaniu organizacji i instytucji międzynarodowych jako środków polityki i strategii państw.

System bezpieczeństwa międzynarodowego państwa posiada dodatkowo jeszcze jedną unikalną właściwość. Jest nią reglamentacja zachowań uznawanych za niepożądane dla stabilności międzynarodowej. Występujące w systemie reżimy międzynarodowe tworzą trwałe i spójny system reguł postępowania. Ponadto, kształtują zachowania państw, w tym ograniczają lub tworzą oczekiwania określonych zachowań innych państw. Dzięki temu, poprzez praktykę powstają reguły lub konwencje definiujące sposób postępowania i zachowania państw (Yung, 1989, s. 32). Ma to szczególne znaczenie dla zapewnienia stabilności systemu bezpieczeństwa międzynarodowego państwa. Kreowanie, a następnie kodyfikowanie w strukturach ponadnarodowych systemów regulowania wzajemnych oddziaływań i zachowań między państwami sprawia, że państwa dążą do stabilizowania i porządkowania wzajemnej współpracy. Znaczenie więzi między państwami związanych z tworzeniem i funkcjonowaniem reżimów międzynarodowych w procesie instytucjonalizacji stosunków transatlantyckich zyskuje na znaczeniu w warunkach postępującej złożoności środowiska międzynarodowego, pogłębiania się współzależności, rozwoju procesów globalizacji i jednoczesnego odchodzenia od hegemonicznych form sterowania nim (Piertaś, 2002, s. 79).

Interakcje między państwami w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego

Rozpatrując zagadnienia interakcji między państwami oraz państwami i innymi podmiotami, należy wskazać zakres polityki i strategii bezpieczeństwa państwa. Od charakteru tej polityki i strategii zależy postać związków systemowych w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego. W sposób zasadniczy przesądzają one o formach organizacyjnych i normatywnych w nim występujących. Najważniejszym przy tym zagadnieniem jest wykorzystywanie pozycji państwa do wywierania wpływu na jego otoczenie. Po to, by tę problematykę przybliżyć, a przy tym ukazać jej wykładnię, należy na wstępie poczynić pewne założenia, które w istotny sposób wpłyną na jej rozumienie.

Po pierwsze, grupy społeczne, przekształcając się w społeczności, a następnie zorganizowane społeczeństwa, stworzyły warunki dla aktywności politycznej o charakterze międzynarodowym, kreując w czasie struktury władzy – społeczne, polityczne, ekonomiczne. Proces ten determinował postać ładu społecznego, form jego utrzymywania, a także swoistej projekcji wynikającej z realizacji pragnień, dążeń, tożsamyh elitom politycznym oraz danemu społeczeństwu. Określił także charakter bezpieczeństwa pojedynczego państwa, jak i społeczności. Podlegającym w czasie zmianom, struktury społeczne, ekonomiczne, polityczne, kulturowe nadały treść oraz postać ośrodkom władzy identyfikowanym z określoną, zorganizowaną w państwa społecznością ludzką. W procesie rozwoju historycznego przekształciły się one w instytucje władzy politycznej oraz wpływu na państwa będące w ich otoczeniu. Forma społeczności ludzkich wyrażana przez tożsame ideały, pragnienia, dążenia, zasadniczo określona w ustroju państwa oraz praktyce jego funkcjonowania, ustanowiła porządek społeczny, polityczny, a w nich pojęcia ładu, bezpieczeństwa, które zostały odniesione nie tylko do organizacji wewnętrznej państwa, lecz także do jego otoczenia. Realizując pragnienia, dążenia zbiorowości, jak i poszczególnych jednostek, odwołujące się do wspólnych im wartości, potrzeb, interesów oraz formułowanych w stosunku do nich celów, państwa uzyskały podstawę do kształtowania stosunków z innymi podobnymi im społecznościami. Na tym tle, działania instytucji politycznych państwa, kreując przestrzeń społeczną, ekonomiczną, polityczną w układzie stosunków wewnętrznych, stworzyły wykładnię dla ich realizacji oraz podtrzymania w kontekście stosunków zewnętrznych z otoczeniem. W konsekwencji, określiły swój ład i bezpieczeństwo z udziałem innych podmiotów środowiska międzynarodowego, tworząc koncepcję stabilności i pokoju, współpracy, rywalizacji i konfliktu w stosunkach między narodami.

Po drugie, w przypadku państwa mamy do czynienia z podmiotem społecznym, który ewoluował historycznie jako forma organizacji społecznych, w których treść wpisywane były odmienne koncepcje, a także podobne sposoby działania. Tworzone, przekształcane i znoszone struktury państwa zawierały w sobie elementy konstytuujące określoną postać ładu społecznego. Kreowały również formę bezpieczeństwa państwa tożsamą tej organizacji na danym etapie rozwoju historycznego. Formy struktur społecznych wpływały i nadal wpływają na charakter współczesnego państwa, zapewniając bezpieczeństwo. Aktywność międzynarodowa państwa jest podporządkowana potwierdzeniu określonej

postaci porządku wewnętrznego, którego zmiana jest determinowana poprzez działania w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego. Zapewnienie poprzez procesy polityczne bezpieczeństwa społecznego oraz ustroju, gwarantującego możliwość sprawnego działania instytucji politycznych państwa, stanowi dwa najważniejsze obszary związane z bezpieczeństwem w środowisku międzynarodowym. Inne obszary są pochodną tych dwóch wymienionych i są zależne od polityki i strategii państwa, nie tylko bezpieczeństwa, lecz także pozostałych. Występujące i pojawiające się różnego rodzaju determinanty, niezależnie od ich formy i charakteru są przy tym traktowane, jako wyzwania, zagrożenia lub szanse wspomagające, potwierdzające bądź przekształcające postać bezpieczeństwa państwa, wewnętrznego i zewnętrznego, międzynarodowego.

Po trzecie, zdolność i umiejętność instytucji władzy politycznej do zapewniania oraz kreowania warunków egzystencji i rozwoju społecznego, ekonomicznego, politycznego jest kluczowa dla bezpieczeństwa państwa oraz bezpieczeństwa międzynarodowego. Stanowiła ona i nadal stanowi pochodną ewolucji społeczności ludzkich. Pozostałości tych form występują współcześnie i zawierają się w działaniach państw oraz organizacji i instytucji międzyrządowych oraz w koncepcjach tych działań realizowanych w wielostronnych interakcjach państw, które kształtują środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego. Związek tych koncepcji w różnorodnych, często odmiennych, wykładniach tworzy „ramy” aktywności instytucji władzy politycznej w jej działaniach, ukierunkowanych na zapewnienie bezpieczeństwa państwa w środowisku międzynarodowym, określa przestrzeń dla preferowanych postaw politycznych, wykładni ideologicznej oraz sposobów kształtowania przestrzeni bezpieczeństwa przez poszczególne państwa oraz ich zbiorowości. Najczęściej, znajdują one swój wyraz w preferowanej organizacji ładu społecznego, stabilności struktur społecznych, politycznych, ekonomicznych, innych. „Zderzenie” tradycyjnych oraz współczesnych form myślenia o bezpieczeństwie państwa, jego preferowanej bądź docelowej postaci umożliwia dyskurs naukowy i polityczny o zakresie bezpieczeństwa pojedynczego państwa, jak i ich zbiorowości, form i mechanizmów jego zapewnienia, a na tym tle roli międzynarodowych instytucji politycznych, ekonomicznych, militarnych.

Przyjęte założenia pełnią funkcje w zakresie poznania systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, a także państwa. Po pierwsze, wyrażają kompleksowość zagadnień związanych z bezpieczeństwem. Po drugie, przyjęta narracja wskazuje jedynie na te elementy, które odgrywały i nadal odgrywają istotną rolę w określaniu postaci systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Po trzecie, ewolucyjny charakter rozwoju społeczności ludzkich, ład lub bezład będący ich udziałem, determinuje przyjmowaną optykę wykładni bezpieczeństwa państwa w jego otoczeniu, w czasie i przestrzeni. Po czwarte, ukazany zarys problematyki może być potraktowany jedynie jako swoiste do niej wprowadzenie. Przyjęta wykładnia opisująca państwo w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego, wpisywane w jej kontekst znaczenia, celowo cechuje się dużym stopniem ogólności po to, by ukazać istotę związków między bezpieczeństwem państwa, a jego otoczeniem. Do ukazania tej wiedzy może posłużyć wykładnia Thierry'ego Balzacq (Schemat 3)¹.

¹ Warto zaznaczyć, iż Thierry Balzacq dokonał rozwinięcia koncepcji analizy środowiska bezpieczeństwa autorstwa Barry'ego Buzana (patrz: Buzan, 1991, s. 20 i nast.).

POSZERZENIE POGŁĘBIENIE √		=>	Struktury bezpieczeństwa			
			Ekonomiczne	Środowiska	Polityczno – militarne	Spoleczne
POZIOM ANALIZY	Globalne					
	Regionalne					
	Międzynarodowe					
	Narodowe					
	Lokalne					
	Osobowe					

Schemat 3. „Kartografia” studiów nad bezpieczeństwem.

Źródło: Balzacq, 2003-2004, s.

W prezentowanym ujęciu, struktury bezpieczeństwa rozpatrywane są z osobna jako ekonomiczne, środowiska (bezpieczeństwa podmiotu), polityczno-militarne i społeczne. Do nich dowiązane są poziomy analizy, od globalnej poprzez regionalne, międzynarodowe, narodowe, lokalne, do osobowych, utożsamianych z jednostką. Tego typu ujęcie w postaci matrycy wielokryterialnej ukazuje nie tylko wertykalną postać bezpieczeństwa, lecz także funkcjonalną, przez pryzmat charakteru związków, oraz systemową – jako wynik istnienia określonych systemów społecznych. Ujęcie problematyki bezpieczeństwa Thierry'ego Balzacq, w dużej mierze określone wcześniejszymi, wskazuje:

1. grupy struktur społecznych;
2. interakcje między nimi zachodzące;
3. identyfikowane płaszczyzny analizy.

Na uwagę zasługuje przy tym określenie kolejności analizy: od ekonomicznych, poprzez środowisko bezpieczeństwa, po polityczno-militarne i na końcu społeczne jako wynikowe poprzednich, choć można je potraktować jako podstawowe dla pozostałych wymienionych (Balzacq, 2003-2004). Stosunkowo łatwo jest stworzyć obszary poznania naukowego, które identyfikowane z systemem bezpieczeństwa międzynarodowego państwa ukażą jego poszczególne podsystemy, charakter interakcji w nich występujących, podmioty oraz zmienne.

Na tym tle należy wskazać jedną z głównych form interakcji w systemie bezpieczeństwa państwa oraz w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego: rządzenie oraz wpływ, który dzięki niemu uzyskują państwa w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego.

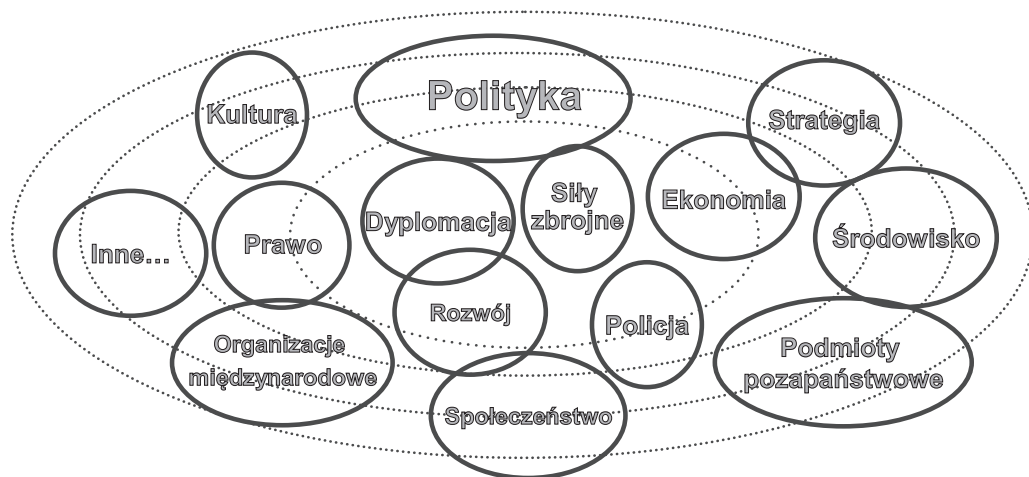
Samoorganizujące się sieci współzależności, wymiany środków oraz zasad gry podmiotów społecznych niezależnych od państwa (Rhodes, 1997, s. 15) tworzą płaszczyzną oddziaływań i współzależności. Ich rezultatem jest wymiana różnorodnych form myśli wpływających na decydentów politycznych oraz politykę państw (Rosenau, 1990, s. 5-13, 59-63, 97-112, 145-151). Istotne jest tu rozróżnienie między rządzeniem a rządem oraz wpływem wywieranym w stosunkach międzynarodowych. Zjawisko to powoduje swoisty dualizm podmiotów władzy, nie ograniczając się wyłącznie do państwa. Jest to szczególnie istotne dla podjętych rozważań. Niesie ze sobą daleko idące implikacje dla państwa jako podmiotu bezpieczeństwa. Poszerza ramy, w których bezpieczeństwo jest zapewniane i stwarzane (Buzan, Jones i Little, 1993, s. 79).

Drugi element odnoszony jest do systemów panowania nad wszystkimi poziomami ludzkich działań, od grupy w postaci rodziny po organizacje o charakterze ponadnarodowym. To ujęcie wskazuje zasadniczo na sprawowanie władzy poprzez kontrolę, co ma swoje konsekwencje o charakterze międzynarodowym (Rosenau, s. 13-43). Dotyczy przy tym formy, poprzez którą realizowane jest bezpieczeństwo państwa w strukturach międzynarodowych, wynikającej z upowszechniania procesów komunikacji zmieniających istniejące schematy stosunków międzynarodowych. Wiąże się z panowaniem nad formalnymi i nieformalnymi zasadami gry politycznej, którą uprawiają instytucje władzy. Nawiązuje jednocześnie do formuły rządzenia określającej sposoby zapewniania bezpieczeństwa, idei oraz strategii realizowanych w czasie i na określonej przestrzeni. Formułę tą odnieść do stosunków międzynarodowych, a w nich ustalaniem zasad, norm postępowania państw, legitymizacji działań (Hyden, Court, 2002), a w konsekwencji do charakteru współpracy, rywalizacji, konfliktu.

W związku z powyższym, jako punkt odniesienia do dalszych rozważań można postrzekać kompleksowy model bezpieczeństwa powstały w połowie lat 90. XX wieku. Odnajdujemy w nim działalność podmiotów społecznych, w tym m.in. instytucji służących zapewnianiu bezpieczeństwa, jak również polityki i strategii tworzących współzależności i oddziaływania, a w swej istocie będące niezależnymi elementami. W modelu tym uwzględniony został także kontekst aktywności podmiotów społecznych. Istotą prezentowanego rozwiązania jest sieciowa forma bezpieczeństwa, opisująca działalność struktur społecznych (Schemat 4), wynikająca z określonej postaci ładu, pochodnej ewolucji struktur społecznych, która konstytuuje postać rozwiązań chroniących i broniących społeczeństwo przez instytucje władzy politycznej, rozwiązań organizacyjnych i normatywnych poddanych wpływom ośrodków władzy i zmieniających je w zależności od charakteru interakcji z otoczeniem.

Można tu wyróżnić wymogi, które opisują strukturę systemu bezpieczeństwa państwa rozpoznawaną przez pryzmat systemu bezpieczeństwa międzynarodowego: po pierwsze, wiedzę, na podstawie której realizowany jest proces kreowania ładu, bezpieczeństwa oraz odpowiedniego postępowania, ważnego z uwagi na interesy danej społeczności w stosunkach międzynarodowych. Po drugie, uporządkowanie zasobów wiedzy i doświadczenia, cechujące ośrodki władzy politycznej i elit w stosunkach z otoczeniem zewnętrznym państwa. Po trzecie – nadzoru sprawowanego przez ośrodki władzy politycznej nad społeczeństwem, różnorodnymi procesami kulturowymi i ideologicznymi

mi zachodzącymi w sferze społecznej w relacjach i stosunkach z otoczeniem państwa, a w nim – z innymi państwami oraz podmiotami pozapaństwowymi.

Schemat 4. Kompleksowy model bezpieczeństwa państwa.

Źródło: Richards, 2000.

Współczesny system bezpieczeństwa międzynarodowego, będący funkcją stosunków łączących struktury polityczne, społeczne, ekonomiczne pojedynczego państwa, jak i grupy państw w przypadku wspólnot międzynarodowych, stanowi sumę zinstytucjonalizowanych form współpracy. Centryczny model bezpieczeństwa państwa przenika się z systemem międzynarodowym, określając jego bezpieczeństwo. Powstające struktury stosunków międzynarodowych kreują i reglamentują procesy instytucjonalizacji życia społecznego, politycznego, ekonomicznego, kulturowego, wspólnie kreujących i zapewniających bezpieczeństwo państwa. Można je przy tym przedstawić jako formy tworzenia i utrwalania systemów współzależności i oddziaływań określających przez zasady, normy, reguły, role, zachowania. Te struktury oraz systemy tworzą zinstytucjonalizowane formy współpracy międzynarodowej. Stanowią przy tym środek polityki i strategii bezpieczeństwa państwa na rzecz stabilizacji, utrzymania i utrwalenia pozytywnych aspektów rzeczywistości społecznej, politycznej, ekonomicznej. Ponadto, tworzą mechanizm legitymizacji działań i inicjatyw zmierzających do rozwiązania konkretnych problemów, determinujących postać egzystencji i rozwoju państwa. Można tu wskazać dodatkowy efekt w postaci kreowania określonej tożsamości, czyli zespołu wartości, norm, instytucji i sposobów myślenia, do których jednostki, grupy społeczne, społeczeństwa, ośrodki władzy politycznej przywiązują podstawowe znaczenie w działaniach podejmowanych w otoczeniu państwa, środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego.

Związki między państwem a otoczeniem, wyrażanym przez różnego rodzaju interakcje, determinują formułę bezpieczeństwa. Ta konstatacja wynika z ocen procesu tworzenia i utrwalania systemów wzajemnych współzależności i oddziaływań, a w ich

konsekwencji – określonych zachowań, zasad, norm, reguł, ról kreujących współzależności, ład międzynarodowy – społeczny, polityczny, ekonomiczny, militarny – a w nim występujące rozwiązania o charakterze organizacyjnym i normatywnym. Warto w tym miejscu wskazać kilka zasadniczych elementów opisujących ten system związków. Pierwszym z nich jest polityka i strategia bezpieczeństwa państwa realizowana w stosunku do innych państw i podmiotów środowiska międzynarodowego. Są one tymi elementami, które kształtują zachowania innych państw, podmiotów, a także są rezultatem interakcji, zachodzących między państwem a jego otoczeniem. Podejmowane lub zaniechane przez państwo działania można uznać za obszar interakcji, który jest rezultatem określonych koncepcji polityk tożsamych danemu państwu. Dzięki nim, w założeniu, państwo wywiera decydujący wpływ na kształt środowiska bezpieczeństwa swojego oraz innych podmiotów społecznych. Ma to miejsce poprzez realizację indywidualnych, tożsamych państwu wartości, potrzeb, interesów oraz celów. Kreuje przy tym i stanowi o środowisku bezpieczeństwa. Dzieje się to w sposób zamierzony poprzez zdarzenia, zjawiska, procesy, wywoływane trendy i niekiedy megatrendy, będące rezultatem polityki i strategii bezpieczeństwa, jak również innego rodzaju polityk i strategii, które wpływają na zachowania podmiotów. Należy tu wskazać szczególnie kontekst sytuacyjny: państwo posługuje się wszelkimi dostępnymi metodami i technikami wynikającymi z jego ustroju oraz przyzwolenia społecznego, by wypracować najbardziej pożądaną formę swojej egzystencji i rozwoju.

Drugim czynnikiem są interakcje państwa z podmiotami bezpieczeństwa, tj. państwami, organizacjami międzynarodowymi (międzyrządowymi), organizacjami pozarządowymi i pozapaństwowymi, w środowisku międzynarodowym. Należy tu wskazać istotną różnicę w realizacji polityki i strategii bezpieczeństwa państwa, polegającą na konieczności uwzględniania wartości, potrzeb, interesów, celów innych państw, a niekiedy również pozostałych podmiotów. Dialektyka interakcji sprawia, że są wpisane w ramy współpracy, rywalizacji, konfliktu. W związku z tym, środowisko bezpieczeństwa państwa stanowi rezultat zamierzonych, zaniechanych, podjętych i realizowanych działań określających przestrzeń stosunków transgranicznych w aspekcie terytorialnym, społecznym, kulturowym, ekonomicznym.

Trzecią formą interakcji, wynikających z polityki i strategii państwa w stosunku do innych państw oraz podmiotów środowiska międzynarodowego jest ich udział w życiu danej społeczności. Udział ten przybiera postać działań, które są powszechnie aprobowane i wynikają z reprezentacji politycznej, społecznej, kulturowej, ekonomicznej, realizowanych środkami dyplomatycznymi, oraz działań, których postać nie jest ogólnie aprobowana.

W przypadku tych pierwszych, polityka i strategia bezpieczeństwa państwa wiąże się z „miękkimi” formami wpływu na inne państwo, przede wszystkim w zakresie wykorzystania różnorodnych zasobów (np. kulturowych), instrumentów polityki, zmiany jego podejścia oraz zachowania podmiotu w stosunku do podjętych wobec niego działań (reakcja pozytywna lub negatywna) (Nye Jr., 2011, s. 94-109). Te rodzaje działań wynikają zwykle z aktywności placówek dyplomatycznych, konsularnych, handlowych i przybierają oficjalną postać. Są one przy tym wzmacniane przekazem informacyjnym w róż-

norodnych postaciach. Druga forma, ukierunkowana podobnie jak pierwsza na zmianę zachowań, wiąże się z tymi czynnikami wpływu, które dane państwo, chce, może, potrafi uzyskać w innym państwie i w danej społeczności.

Te drugie, nieformalne działania Irena Popiuk-Rysińska identyfikuje, jako tajne akcje wywiadowcze. W swoim zakresie obejmują one wszelkie formy działań, które służą wykorzystaniu wpływu politycznego oraz mechanizmów władzy politycznej. Odnoszą się przy tym do pojedynczych osób, jak i grup wpływu, mogących oddziaływać na instytucje władzy politycznej, jej elity. Dotyczą one wówczas w szczególności: a) infiltracji aparatu państwa w tym sprawowania kontroli nad działalnością partii politycznych; b) deza-wuowania, oczerniania i przekupywania polityków (Popiuk-Rysińska, 2000, s. 101-102), m.in. poprzez techniki szantażu, uzyskiwane profity, lub zaspokajanie ambicji; c) tworzenia lub wykorzystywania istniejących sił politycznych, społecznych i ekonomicznych wspieranych z zewnątrz. Ponadto, w warunkach konfliktu lub wojny można także wskazać na: d) działalność wywrotową, sabotaż, organizowanie zamachów stanu, oraz inne, towarzyszące temu formy. Wskazuje na szerokie spektrum działań dostępne podmiotom, przede wszystkim państwom, choć punkty b, c, d, mogą dotyczyć także podmiotów pozapaństwowych działających w sposób indywidualny, lub w porozumieniu z wybranym państwem. Zakres przedstawionych działań nie wyklucza przy tym ich zbiorowej postaci. Mogą być one prowadzone przez zorganizowane formy współpracy międzynarodowej, tj. instytucje i organizacje.

Istota polityki bezpieczeństwa państwa sprowadza się do wykorzystania wszelkich instrumentów, które są dostępne instytucjom władzy po to, by zapewnić egzystencję państwa oraz stworzyć oczekiwane warunki rozwoju.

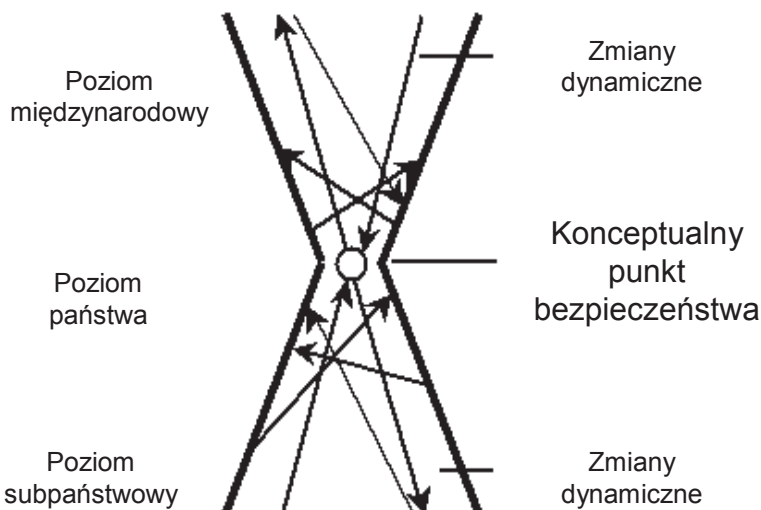
Konkluzje

Podsumowując rozważania poświęcone bezpieczeństwu państwa w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego, warto wskazać związek między nim a tym systemem, czyli punkt, w którym bezpieczeństwo państwa łączy się z otoczeniem, tworząc różne formy struktur społecznych. Ole Waever wskazuje horyzontalną i wertykalną postać analiz bezpieczeństwa podmiotu, definiując punkt odniesienia do kwestii interpretacji, czym ono jest (Weaver, 1991). W jego wykładni, bezpieczeństwo jest określane jako rezultat interakcji prowadzących do współzależności oraz ich następstw. Bezpieczeństwo opisane jest poprzez poziomy, na których bywa zapewniane oraz zmienne, które determinują te poziomy (Schemat 5). Są to, poziom: międzynarodowy, państwa oraz jednostek subpaństwowych. Bezpieczeństwo odnosi się zatem do:

- wielu podmiotów tworzących system bezpieczeństwa państwa, w tym zamieszkującą je społeczność oraz instytucje władzy;
- związków między instytucjami państwa a otoczeniem, w którym się znajduje;
- otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego państwa, w którym zachodzą dynamiczne zmiany.

Ujęcie Ole Waevera odgrywa zasadniczą rolę w określaniu tego, czym jest bezpieczeństwo w strukturach społecznych, jak się ono przejawia, i czym jest udziałem. Ten swoisty determinant określa kolejny, o nie mniej istotnym znaczeniu, tj. rolę podmiotów społecznych będących przejawem innych form organizacji, nietożsamy danemu państwu oraz społeczności, która je zamieszkuje.

Schemat 5. Model „klepsydry” bezpieczeństwa O. Waevera

Źródło: Waever, 1991, s. 328.

Bezpieczeństwo państwa stanowi więc konsekwencję myślenia i działania podmiotów społecznych w relacjach z innymi podmiotami, które wspólnie tworzą określone interakcje oraz determinują kształt środowiska bezpieczeństwa. Ponadto, ich działania określają funkcjonowanie instytucji politycznych państwa. Z uwagi na charakter współczesnego bezpieczeństwa podmiotem – podmiotami – systemu międzynarodowego są zarówno ludzie, jak i ich organizacje społeczne. Na tym tle, system bezpieczeństwa międzynarodowego państwa podlega określonym prawom funkcjonowania. Są one związane z mechanizmami, które regulują ów system. Mechanizmy te są określane prawami rozwoju, wyrażającym interakcje transformacyjne i ewolucję systemu bezpieczeństwa międzynarodowego państwa. Są one odpowiedzialne za dynamikę relacji zachodzących między państwem a jego otoczeniem, środowiskiem bezpieczeństwa.

Bibliografia

- Aradau, C. (2004). Security and the Democratic Scene: Desecuritization and Emancipation, *Journal of International Relations and Development*, 7(4), 388–413.

- Aron, R. (1996). *Pokój i wojna między narodami: teoria*. Warszawa: Centrum im. Adama Smitha.
- Balzacq, T. (2003-2004). La sécurité: définitions, secteurs et niveaux d'analyse, *Régions et sécurité*, 4.
- Buzan, B. (1998). Security, the State, the "New World Order," and Beyond. W: R. D. Lipschutz (ed.), *On Security*, New York: Columbia University Press.
- Buzan, B., Jones, Ch., Little, R. (1993). *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*, New York: Columbia University Press.
- Buzan B., Little R. (1994). The Idea of "International System", *International Political Science Review*, 15(3), 231-255.
- Buzan, B., Little, R. (2011). *Systemy międzynarodowe w historii świata*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gryz, J. (2006). Zarządzanie bezpieczeństwem jako przedmiot badań naukowych. W: A. Dawidczyk, J. Gryz, S. Koziej, *Zarządzanie strategiczne bezpieczeństwem, teoria – praktyka – dydaktyka* (s. 26-31). Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
- Hyden, G., Court, J. (2002). Governance and Development. W: *World Governance Survey Discussion Paper*, 1, Tokyo: United Nations University.
- Iwańczuk, K. (1990). Państwo jako element struktury środowiska międzynarodowego. W: Z.J. Pietraś, A. Du-mała (red.), *Mechanizmy adaptacji politycznej państwa* (s. 11-14). Lublin; Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Kaplan, M. (1957). *System and Process in International Politics*. New York: John Wiley and Sons, s. XII.
- Kjaer, A.M. (2009). *Rządzenie*. Warszawa: Wydawnictwo Sic!
- Kranz, J. (2009). Między wojną a pokojem; świat współczesny wobec użycia siły zbrojnej. W: J. Kranz (red.), *Świat współczesny wobec użycia siły zbrojnej. Dylematy prawa i polityki* (s. 81-227). Warszawa: Instytut Wydawniczy EuroPrawo.
- Kugler, R. L. (2006). *Policy Analysis in National Security Affaires: New Methods for New Era*. Washington D.C.: National Defence University Press, s. 115-176.
- Kukułka, J. (2000). *Teoria stosunków międzynarodowych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 217-247.
- Mann, M. (1990). Has Globalization Ended the Rise and Rise of the Nation-State? *Review of International Political Economy*, 4(3), 472-496.
- Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton.
- Nye, Jr. J. S. (2011). The Future of Power, *Public Affairs*, 3-18.
- Piartaś, M. (2002). Koncepcje i realia reżimów międzynarodowych. *Stosunki Międzynarodowe*, 1-2, 79.
- Popiuk-Rysińska, I. (2000). Uczestnicy stosunków międzynarodowych, ich interesy i oddziaływania. W: E. Halizak, R. Kuźniar (red.), *Stosunki międzynarodowe, geneza struktura dynamika* (s. 101-102). Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Rhodes, R. A. W. (1997). *Understanding Governance. Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Buckingham: Open University Press.
- Richards, D. (ed.). (2000). *Political Complexity: Nonlinear Models of Politics*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press.
- Rosenau, J. N. (1969). *Toward the Study of National-International Linkages*. W: J. N. Rosenau, *Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International* (s. 45). New York: The Free Press.
- Rosenau, J. N. (1990). *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*. Princeton: Princeton University Press.
- Rosenau, J. N. (1995). Governance in Twenty-First Century, *Global Governance*, 1 (1), s. 13-43.
- Shellman S. M. (2006). Process Matters: Conflict and Cooperation in Sequential Government-Dissident Interactions. *Security Studies*, 15/4, s. 563-599.
- Sienkiewicz, P. (2010). *Metodologia badań nad bezpieczeństwem*. W: P. Sienkiewicz (red.) *Metody badań nad bezpieczeństwem i obronnością* (s. 35). Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Spiro, H. J. (1966). *World Politics: the Global System*. Homewood Ill.: Dorsey Press.

- Waeber O. (1991). *Security, The Speech Act: Analyzing the Politics of a Word*. W: B. Buzan, *People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era* (s. 328). London: Longman.
- Waltz, K. N. (2010). *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Yung, O. (1989). *International Cooperation. Building Regimes for Natural Resources and the Environment*. Ithaca: Cornell University.
- Zięba, R. (2008). Pozimowojenny paradygmat bezpieczeństwa międzynarodowego. W: R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie* (s. 16-20). Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Zybliekiewicz, L. W. (2002). *Struktura i ewolucja systemu międzynarodowego*. W: E. Cziomer, L.W. Zybliekiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych* (s. 96-100). Warszawa–Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.

THE STATE IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL SECURITY

Summary: The contemporary state remains an important actor of the international scene and the creator of the international order, including the peace order. Interacting with other subjects of international relations it also creates a security level, using for this owned instrumentarium and features as well as the scope of interdependence. The article shows theoretical frames of political phenomena and processes that shape the security of the contemporary state in international relations, which will allow to specify its role as a creator and subject of the system of international security.

Keywords: security, the state, national security, the system of international relations.